

Nr 297.

Av herrar **Wiberg** och **Henriksson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 191, angående åtgärder för utjämning av marknadspriserna å vissa förnödenheter m. m.

I proposition nr 191 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen bland annat att godkänna i propositionen framlagt förslag till åtgärder för utjämning av marknadspriserna å vissa förnödenheter m. m. Till grund för framställningen ligger en inom folkhushållningsdepartementet upprättad promemoria, över vilken yttranden avgivits av vissa av de statliga krisorganen.

Förutsättningarna för och tillvägagångssättet vid det föreslagna clearingförfarandet äro anmärkningsvärt vagt angivna i propositionen, och det finnes ej heller någon möjlighet att bilda sig en uppfattning om den utsträckning, detta förfarande kommer att erhålla.

Problemställningen i förevarande avseende antydes emellertid i de av kristidskommissionerna avgivna utlåtandena, vari åtskilliga erinringar kommit till uttryck. De av remissmyndigheterna anförda synpunkterna ha emellertid icke föranlett en klarare utformning av riktlinjer för den ifrågasatta clearingverksamheten eller angivandet av utvägar för undanröjande av de med densamma förknippade olägenheterna.

I departementspromemorian har utsagts, att det föreslagna förfarandet bör användas beträffande varor som importeras, men det antydes, att det kan visa sig nödvändigt utsträcka detsamma att omfatta jämväl vissa inom landet befintliga varulager. Departementschefen uttalar, att även lager inom landet böra kunna indragas i clearingförfarandet under beaktande av omständigheterna i varje särskilt fall.

Industrikommissionen och priskontrollnämnden ha i sina yttranden över departementspromemorian påvisat möjligheten av att även inom landet nyproducerade varor kunna ha sådan betydelse för prisutvecklingen, att även de böra indragas i clearingförfarandet. Departementschefen har icke uttalat sig om en eventuell utsträckning av clearingförfarandet att även omfatta inom landet nyproducerade varor, varför det skäligen kan förutsättas, att han ej av riksdagen begär bemyndigande i detta hänseende.

Av vad sålunda anförts, skulle man alltså kunna sluta sig till, att clearingförfarandet skulle omfatta *dels* varor som importeras, *dels ock* i vissa fall inom landet befintliga lager av sådana varor.

Beträffande clearingen av importerade varors pris anföra remissinstanserna följande betänkligheter och ange följande förutsättningar:

1. Priset å varan bör vara eller avses att i samband med clearingförfarandet bliva föremål för statlig reglering. (Industrikommissionen.)

2. Clearingförfarandet bör ifrågakomma allenast där varan icke är uppdelad på ett alltför stort antal kvaliteter. (Industri- och Handelskommissionerna.)

3. Clearingförfarandet bör handhavas på ett sådant sätt, att importörerna icke förslappas i sitt intresse att från utlandet inköpa och hit transportera varor. (Industrikommissionen.)

4. Prisutjämning bör komma till stånd endast i undantagsfall, där alldeles särskilda skäl kunna motivera en dylik åtgärd. (Handelskommissionen.)

5. Utjämningsförfarandet bör endast komma till användning för varor, som äro av betydelse för prisbildningen i landet. (Handelskommissionen.)

6. Ett clearingförfarande kommer att minska den enskilde importörens intresse, om han icke kan erhålla kompensation för sin större duglighet — och meddelandet av en sådan kompensation stöter på stora praktiska svårigheter. (Handelskommissionen.)

Beträffande indragande av inom landet befintliga lager i clearingen anföra remissmyndigheterna bland annat följande:

1. En dylik extension av clearingförfarandet skulle innebära en konfiskering av hela eller en del av den vinst på ineliggande lager, vilken skulle utgöra importörernas riskpremie med hänsyn till den ökning av förlustrisken, vilken uppstår genom import av relativt dyra varor. (Priskontrollnämnden.)

2. Det är angeläget, att prisutjämnningen i regel begränsas till att endast omfatta import, som kommer till stånd efter en clearingkassas upprättande. Befinnes det nödvändigt att indraga även förråd, synes det dock angeläget att omfattningen av däri ingående förråd i möjligaste mån begränsas. (Handelskommissionen.)

3. Staten bör vara beredd att vid avveckling av förfarandet svara för gottgörelser, som kunna anses rimliga på grund av sänkningar i avräkningspriserna. (Industrikommissionen.)

Den fullmakt, varom Kungl. Maj:t hemställt genom den föreliggande propositionen, är av lika obestämd som vittomfattande karaktär. Den inrymmer ett flertal möjligheter till djupgående ingrepp i näringslivet. Men den betecknar också en delegering i obestämd omfattning av riksdagens grundlagsenligt befästa ensamrätt att lagstifta i beskattningsfrågor. Från svensk konstitutionell praxis betecknar den så till vida ett avsteg, som den icke kan anses uppfylla kravet på specialisering. Den är närmast att jämföra med de utländska maktlagar, som överflytta en

avsevärd del av folkrepresentationens befogenheter å regeringsmakten. Men den avviker från dessa utländska förebilder genom att icke ens ikläda sig den färdiga författningens form. Den föreliggande propositionen gör därför snarare intryck av ett löst skisserat första principutkast än av ett till sina konsekvenser genomtänkt förslag, som på ett entydigt sätt reglerar kompetensförhållandena mellan statsorganen å ena sidan och den enskildes rätt gentemot staten å den andra sidan. Emellertid synes det mig icke erforderligt att här närmare ingå på dessa i och för sig ytterst betydelsefulla konstitutionella och juridiska spörsmål, enär dessa frågor på ett klarläggande sätt vunnit belysning i den i ämnet av herr Herlitz väckta motionen nr 221 i första kammaren.

Här skall i stället uppmärksamheten fästas å de konsekvenser av ekonomisk karaktär som förslaget, i den mån man har möjlighet att överblicka dess verkningar, synes leda till. För det första kommer med stöd av fullmakten att kunna genomföras en skärpning av införselkontrollen, så till vida som det finnes anledning räkna med införande av ett obestämt antal ytterligare importförbud. Med hjälp av importförbuden kunna därjämte genomföras dels en tvångsmässig organisering av sådana näringsgrenar, inom vilka intressesammanslutningar, som kunna uppbära clearingförfarandet, ännu icke föreligga, dels en koncentrerings över huvud taget av importverksamheten. Sekundärt kunna importförbuden komma att utnyttjas såsom tvångsmedel i syfte att indriva importavgifter.

Av de hörda myndigheterna ha starka betänkligheter uttalats mot förslaget till clearingens utsträckande att omfatta även inom landet befintliga varupartier. En dylik extendering av prisutjämnningen innebär påläggande av en lagerskatt i syfte att härigenom på subventionsvägen sänka vissa importpriser. Det kan icke bestridas, att en begränsning av de vinster, som uppstått i samband med lagerhållningen, i vissa fall kan framstå såsom skäliga; å andra sidan må här erinras om att dylika vinster i stor utsträckning torde komma att träffas av krigskonjunkturskatt, vilket i och för sig torde kunna betraktas såsom korrektiv mot tillämpandet av alltför höga priser. Tillsammans med krigskonjunkturbeskattningen är denna ytterligare pålaga emellertid samtidigt ägnad att minska intresset för att inom landet upplägga lager av importvaror. En skälig riskpremie synes alltid böra förbehållas importören, om icke incitamentet till frivillig import och till ansträngningar att finna nya inköpsmöjligheter skall till förfång för folkförsörjningen stäckas.

Skulle, såsom i vissa remissyttranden antytts, clearingförfarandet därjämte komma att omfatta viss nyproduktion — på vilken fråga departementschefen dock, såsom nämnts, icke ingår — skulle detta innebära upptagandet av en tillverkningskatt. Förutom att denna under vissa omständigheter kan tänkas få en produktionsminskande effekt, må här erinras om de under utskottsbehandlingen av förslaget till omsättningskatt vid fjolårets urtima riksdag närmare belysta mycket vittutseende tekniska svårigheter, som är förbundna med en dylik skatteform.

Departementschefen har förutsett, att det torde bliva nödvändigt »införa en noggrann övervakning av kostnader av olika slag, vilka kunna påverka avräkningspriserna». Här ges alltså antydning om en utvidgning av den statliga kontrollen över näringslivet, utan att någon som helst avgränsning i sakligt hänseende angives och utan att den rättsliga formen för kontrollåtgärderna på något sätt belyses.

Det må slutligen även framhållas, att riskerna för importreducering, lagerminskning och möjligen även produktionsminskning under vissa omständigheter kunna leda till att clearingkassorna ej längre kunna upprätthållas såsom självförsörjande. Antingen måste då kassornas verksamhet begränsas eller också subventioner tillskjutas av statliga medel, som härflyta ur källor utan förbindelse med clearingförfarandet. Även av andra orsaker kunna clearingkassorna tänkas bliva i behov av finansiella tillskott från statens sida. Det må i detta sammanhang hänvisas till det anslaget på 500,000 kronor å tilläggsstat II, som i samma proposition äskas för fettvarukassan. Man synes sålunda icke böra underskatta risken för att det bebådade omfattande clearingsystemet även kan medföra ökad statsfinansiell belastning.

Anser riksdagen i princip, att ett bemyndigande av den natur, varom i förevarande proposition hemställts, bör givas, synes vederbörande utskott böra klart ange riktlinjerna och fastställa gränserna för bemyndigandet. Därvid böra också de erinringar, vilka framförts från de myndigheter, som avgivit utlåtanden, beaktas. Skäl synes också vara att överväga, om icke inom viss tid efter de tillfällen, då fullmakten begagnats, anmälan härom bör göras hos riksdagen. Slutligen torde det vara orsak begränsa fullmakten till att gälla viss tid, förslagsvis till den 1 mars 1942, på det att riksdagen i samband med att Kungl. Maj:t, om behov därtill föreligger, framlägger ny proposition, får tillfälle pröva och bedöma erfarenheter, som under mellantiden kunna hava vunnits av fullmaktens begagnande.

Riktigast synes emellertid vara att nu ifrågavarande framställning avslås. Detta bör icke hindra, att Kungl. Maj:t genom ny proposition framlägger mer preciserad hemställan, vilken tydligt borde giva uttryck åt omfattningen av den fullmakt, Kungl. Maj:t anser nödvändig.

På grund av vad som ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte *dels* avslå förevarande proposition nr 191, *dels ock* anhålla hos Kungl. Maj:t om förnyad skyndsamt utredning på detta område, så att förslag i ämnet kan föreläggas innevarande års riksdag.

Stockholm den 29 april 1941.

Åke Wiberg.

Torsten Henriksson.